

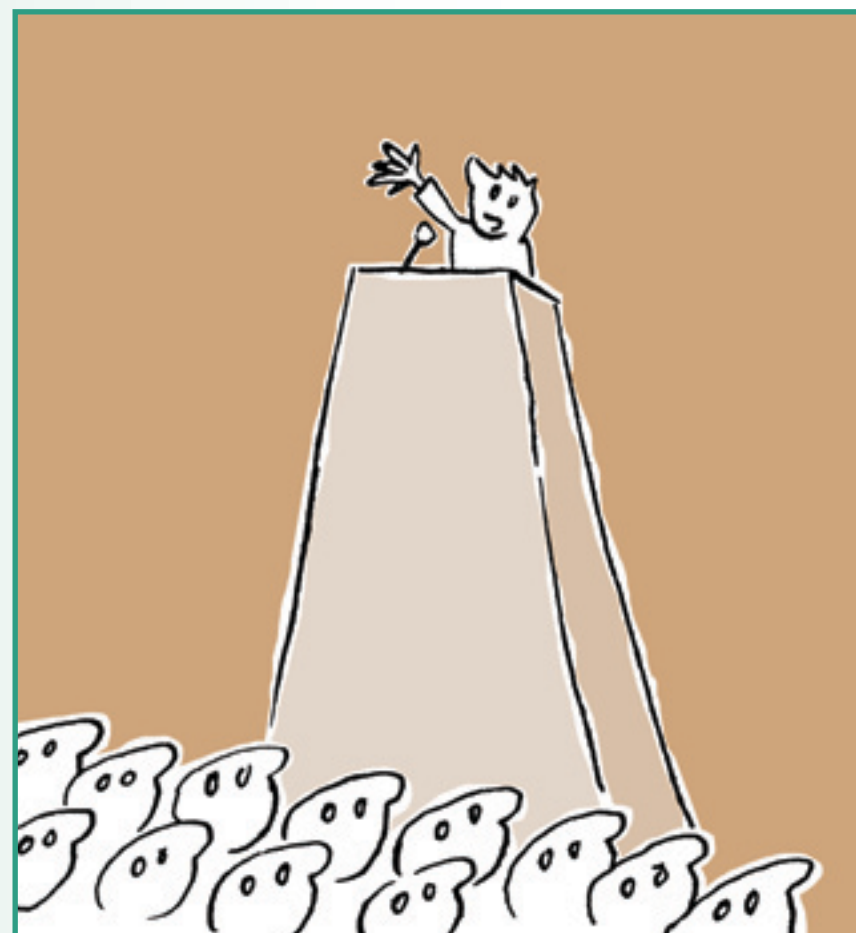
Azok az ötvenes évek!

A SZEMÉLYI KULTUSZ VILÁGA

A modul szerzője: Szekszárdi Júlia

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

A 11. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a Az események krónikája					
A	A tanár kiosztja a tanulóknak a fordulat évétől az SZKP XX. kongresszusáig terjedő időszak hazai történetének legfontosabb eseményeit rögzítő papírcsíkokat (D1), és feltesz a falra egy nagy méretű csomagoló papírt. A diákok időrendi sorrendben felragasztják rá a csíkokat. Az elkészült tábló a foglalkozás egész ideje alatt fennmarad a falon. 10 perc	Az adott időszak történetének áttekintése Tájékozódás térben és időben	Egész csoportos gyakorlat	D1 (Események papírcsíkokon) Papírragasztó	Nagyméretű papír a kronológia elkészítéséhez Ragasztógyurma

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I/b Általános benyomások az 50-es évekről					
A	<p>A diákok hat csoportot alakítanak. Mindegyik kap egyet a P1 melléklet alapján előkészített hat képsorozatból, és megkapják hozzá a D2 feladatlapot. Megkeresik a lapon saját sorozatuk sorszámait, és címeiket adnak a képeknek. Miután elkészültek, továbbadják a képcsomagot a szomszédos csoportnak, és az új képekkel is elvégzik ugyanezt a feladatot. Ezt addig ismétlik, ameddig minden csoport nem látta valamennyi képet. Ezután a tanár sorban kivetíti valamennyi képet, és a szóvivők egymás után felolvassák címeiket. Közösén beszélgetnek arról, hogy általában mi jellemezte az 50-es évek légkörét.</p> <p><i>(Itt az első 45 perc vége.)</i></p> <p style="text-align: right;">35 perc</p>	<p>Az első benyomások megfogalmazása képek alapján</p> <p>Önkifejezés Együttműködés Problémaazonosítás</p>	<p>Csoportmunka – kerekasztal</p> <p>Frontális munka – vetítés és csoportos szóforgó, majd irányított beszélgetés</p>	<p>A tanár által kinyomtatott képek</p> <p>D2 (Feladatlap)</p>	<p>P1 (Kivetíthető és kinyomtatható képek)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
B	<p>Hat csoport alakul. A csoportvezetők sorszámot húznak, és megkapják a sorszámuknak megfelelő feladatlapot (D3) annyi példányban, ahány tagja van a csoportnak és egy fogalomlistát (D4). Mindenki elolvassa a szövegét, majd közösen megoldják a feladatokat. A válaszokat mindenki lejegyzí a lapjára. Ezután négy új csoport alakul úgy, hogy mindegyikben legyen a régiekből legalább egy-egy képviselő. Munkalapjuk segítségével a következő feladatokat végzik el:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Összefoglalják, hogy milyen kép rajzolódott ki a különféle szövegekből az 50-es évekről. 2. Összegzik, hogy milyen érzések gyűltek fel a szövegek szereplőiben a történetek kapcsán. 3. Összesítik, hogy milyen kérdéseket tettek volna fel a tanulók a szerzőknek, illetve az érintetteknek. 4. Elkészítik a téma összesített fogalomtárát. <p>Az új csoportok szóvivői ismertetik csoportjuk munkájának eredményeit a többiekkel. (Itt az első 45 perc vége.)</p> <p style="text-align: right;">35 perc</p>	<p>A kor légkörét érzékel- tető szövegek alapján kirajzolódó benyomá- sok megfogalmazása</p> <p>Problémaazonosítás Mások értékeinek fi- gyelembevétele</p>	<p>Egyéni munka – szövegolvasás</p> <p>Csoportmunka – kerekasztal, majd szóforgó</p> <p>Frontális munka – csoportos szóforgó és bemutató</p>	<p>D3 (Szövegek és feladatok)</p> <p>D4 (Fogalomlista)</p> <p>Csomagolópapí- rok Vastag filctollak Ragasztógyurma</p>	<p>Sorszámok 1 és 6 között</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Az önálló projektmunka témájának megválasztása					
A	A tanár táblára írja vagy poszteren kiteszi a P3 melléklet témajavaslatait. A listát a diákok saját érdeklődésük alapján kiegészíthetik. Ha elnyerte végleges formáját, a tanulók sorra a kimennek a listához, és egy-egy vonást húznak a mellé a három téma mellé, amit a legszívesebben feldolgoznának. Azzal az öt témával foglalkoznak majd, amelyik a legtöbb jelölést kapta. 15 perc	Az öt részletesen feldolgozandó téma közös kiválasztása Választás Döntés Szabálykövetés	Egyéni feladat – témaválasztás Frontális munka – a szavazatok összesítése		P2 (Témajavaslatok)
II/b Csoportalakítás					
A	A tanár mind az 5 témához kiválaszt egy felelőst az arra jelentkezők közül. Az öt felelős a témája iránt érdeklődők közül válogatja össze csoportja tagjait úgy, hogy a vezetők egymást váltva mindig egy-egy személyt neveznek meg. 10 perc	Csoportszervezés Együttműködés	Egyéni feladat – csoporttagok választása		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/ c A bemutató tervének elkészítése					
A	A csoportok összeülnek, és közösen megtervezik a projektmunkát. Ehhez megkapják a D5 melléklet ajánlásait és tervezőlapját. Amíg a diákok dolgoznak, a tanár minden csoport számára összeállít és kinyomtat egy segédletet a P3 mellékletnek az aktuális témához kapcsolódó anyagából. <i>(A második 45 perc vége.)</i> 20 perc	Az önálló munka megtervezése Kommunikáció Döntés Felelősségvállalás	Csoportmunka – szóforgó, kerekasztal	D5 (Ajánlás és tervezőlap)	P3 (Segédanyagok)
II/d A bemutatók megtartása					
A	A csoportok egymást követően megtartják a bemutatóikat. Mindegyik bemutató 15 perces lehet. A tanulók a bemutatók alatt jegyzeteket készítenek annak érdekében, hogy értékelés során fel tudják majd idézni a látottakat. 75 perc	A csoportok produktumainak bemutatása Önkifejezés Előadó készség Befogadás	Frontális munka – csoportbemutatók megtekintése	A bemutatóhoz szükséges technikai feltételek	
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a A bemutatók értékelése					
A	Minden csoport kap 5 darab értékelő lapot. Különböző lapokon közösen véleményezik a többi csoport, és saját maguk bemutatóját. Ezután minden csoport megkapja az ő munkáját értékelő lapokat, és összesítést készít belőlük. 15 perc	Értékelés Nyitottság Véleményalkotás	Csoportmunka – kerekasztal	D6 (értékelőlapok)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III/b A csoportok önértékelése					
A	A csoportok szóvivői ismertetik az osztállyal a saját összesítésüket, és szóban is értékelik saját teljesítményüket. 15 perc	Önértékelés Reflektivitás Kritikai gondolkodás	Frontális munka – csoportos szóforgó	Összesített értékelőlapok	
III/c Mi így látjuk az ötvenes éveket					
A	Minden csoport kap egy csomagolópapírt. Ezen készítenek egy olyan plakátot, amely az ő ötvenes évekhöz fűződő gondolataikat, kérdéseiket, érzéseiket ábrázolja. Az elkészült plakátok felkerülnek a falra. Minden plakát előtt ott marad a csoport egy képviselője, aki válaszol az odalátogató csoportok tagjainak kérdéseire. A többiek pedig körbejárnak, és megnézik társaik munkáját. 30 perc	A korszakról alkotott benyomások képi kifejezése Önkifejezés Véleményalkotás Együttműködés	Csoportmunka – plakátkészítés Egész osztály együtt – tárlatlátogatás, interjú	Csomagolópapírok Színes filctollak vagy egyéb, a plakátkészítéshez szükséges eszközök Ragasztógyurma	

Tanári segédletek

P1 Kivetíthető és kinyomtatható képek (külön mappában)

A képeket az óra megkezdése előtt ki kell nyomtatni, és meg kell számozni az alábbiaknak megfelelő módon. A sorszám azért fontos, hogy végül összehasonlítható legyen, melyik csoport milyen címet adott ugyanak a képnek.

1. Élet az 50-es években

- 1.1. Jeges
- 1.2. Konyha 1
- 1.3. Konyha 2
- 1.4. Utcakép

2. Mezőgazdaság

- 2.1. Gyapotszedők
- 2.2. Első az ország kenyere
- 2.3. Beszolgáltatás
- 2.4. Téeszésítés
- 2.5. Harc a kulákok ellen
- 2.6. Traktoristalány az 50-es években

3. Mozgalmi élet

- 3.1. Munkára harcra kész 1.
- 3.2. Munkára harcra kész 2
- 3.3. Munkára harcra kész 3.
- 3.4. MNDSZ (Magyar Nők Demokratikus Szövetsége)
- 3.5. Úttörőjelvény

4. Gondoskodó állam

- 4.1. Békéért, az ötéves tervért
- 4.2. Gyermekeink jövőjéért

4.3. Ingyenes orvosi ellátás

4.4. Olcsó, tartós készruha

5. Rákosi kultusza

- 5.1. Rákosi modellt áll
- 5.2. Ajándék Rákosi 60. születésnapjára 1.
- 5.3. Ajándék Rákosi 60. születésnapjára 2
- 5.4. Ajándék Rákosi 60. születésnapjára 3
- 5.5. Rákosi szobrának feje

6. Sztálin kultusza

- 6.1. Sztálin születésnapjának ünneplése
- 6.2. Készül a Sztálin-szobor
- 6.3. Relief a Sztálin-szoborhoz
- 6.4. Sztálin szobra Budapesten
- 6.5. A szobor ledöntése 1956-ban

P2 Javasolt témák

A tanár a javasolt témákat a saját belátása szerint súlyozhatja, összevonhatja, kiegészítheti. Célszerű azonban röviden értelmezni a diákoknak felkínált címeket.

November 7. Sztálin szobrának története

Rákosi 60. születésnapja

Kitelepítések

Kényszermunkatábor Recsken

ÁVH (államvédelmi hatóság)

Sztahanovisták és élmunkások

Sztálinváros

Április 4. a felszabadulás ünnepe

Május elseje a munka ünnepe

Úttörőmozgalom
 Szórakozási lehetőségek
 A kor filmjei
 Szovjet ifjúsági regények
 Az ifjúság elé állított példaképek (pl. Pavlik Morozov, Zoja)
 Élet a városban
 Élet falun
 Élet a családban
 A kor divatja
 A kor humora
 A kor könnyűzenéje
 A szocialista realizmus néhány jellegzetes alkotása
 Az Aranycsapat
 A Helsinkii olimpia

P3 Háttérolvasmányok, segédanyagok

A következő válogatást a tanár a belátása szerint használhatja fel. Saját döntésén múlik, hogy milyen részleteket ad ki a bemutatókat készítő csoportoknak.

Tartalom

1. Kulcsszavak listája
2. Visszatekintés az 50-es évekre az 1956-os forradalom után (gazdaságpolitika)
3. Az 1951-es II. törvény az ötéves tervről
4. Válogatás a Szabad Nép írásaiból
5. Ki ölte meg Pavlik Morozovot, a szovjet úttörők példaképét?
6. Zoja, a Szovjetunió hőse
7. Egy szocialista operett: Szabad szél
8. Ünnepek
9. Plakátok

10. Sztálin kultusza
11. Rákosi beszédeiről
12. Mozgalmi dalok
13. Karikatúrák
14. Olvasói levél 1.

1. Kulcsszavak listája

Politika	Tervutasításos gazdálkodás	Mezőgazdaság
Proletárdiktatúra	Ötéves terv	Beszolgáltatás
Népi demokrácia	Iparosítás	Feketevágás
Állampárt	Sztahanovisták	Padlássöprés
Tervutasításos gazdaság	Tervkölcson	Téeszésítés
Megszálló hatalom jelenléte	Békekölcson	Kuláklista
Szabad Nép félóra	Sztálinváros	
Népnevelők	Vörös Csepel	

Harc a belső ellenség ellen	Sztálin szobor Rákosi 60. születésnapja	Mozgalmi élet Úttörőmozgalom Demokratikus Ifjúsági Szövetség (DISZ) Világifjúsági Találkozó (VIT)
ÁVH Andrássy út 60. Konceptiós per Pócspetri Mindszenty Rajk Éberségi kampány Csengőfrász Osztályellenesség Kitelepítés Internálás Recsk (kényszermunkatábor) Személyi kultusz Sztálin születésnapja Sztálin és Rákosi mint névadók Jelszavak	Kultúrforradalom Kultúrvonat Csasztuska Szocialista realizmus Sematizmus Plakátok Vicc, kabaré (Ludas Matyi) Ideológiai harc Nyugatellenesség Káder Káderpolitika Káderlap Szocialista embertípus A szovjet ember mint eszmény Ünnepek	Csillebérc, Árttyek Vasgyűjtés Munkára Harcra Kész Mozgalom (MHK) Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ) Népfront Sport MHK mozgalom Helsinki olimpia Aranycsapat

Öltözködés, divat

Csónadrág
Micisapka
Lódenkabát
Készruha

„Jampi” viselet
Mindennapi élet
Társbérlet
Feljelentések

Szegénység
Nők munkába állása
Intézményes nevelés
Jutalomműködés

2. Visszatekintés az ötvenes évekre az 1956-os forradalom után

Súlyos történelmi helyzetben, a fegyveres harcok elülte után, és még a gazdaságot bénító sztrájkok közepette ült össze a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1956 decemberében, hogy elemezve a megelőző évek tragédiába futó útját, meghatározza a cselekvés új útjait.

„A Rákosi–Gerő klikk, melynek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségében és a Magyar Népköztársaság kormányában döntő befolyása volt, 1948 végétől kezdve letért a marxizmus–leninizmus elvi alapjáról. A párt- és az állami életben, valamint a gazdasági élet irányításában szektás és dogmatikus politikát honosított meg. Olyan gazdasági politikát erőltettek a népre, amely figyelmen kívül hagyta az ország gazdasági adottságait, gátolta a dolgozók életszínvonalának emelését.” (Az MSZMP KB 1956. december 8-án hozott határozatából)

Utak és tévutak a gazdaságpolitikában az 1950-es években

Mi vezetett az útvesztéshez?

1. A magántulajdon gyorsított felszámolása

„A belpolitikai és nemzetközi helyzet lehetővé teszi, hogy az államosítás terén az iparban és részben a kereskedelemben, eredeti elgondolásainktól eltérően újabb komoly lépést tegyünk előre... Szerintem hiba lenne ragaszkodni az eredeti elgondoláshoz, és nem kihasználni a kínálkozó kedvező helyzetet” (Gerő Ernő, 1948 tavasza).

A 100-nál több munkást foglalkoztató üzemek államosítása.

A radikális államosítások után több, mint félezer nagy- és középüzem került állami tulajdonba, és ezzel a gyáripár állami szektora a foglalkoztatott munkások több mint 83%-át ölelte már fel.

1949 decemberében kibocsátott újabb államosítási törvény 10 munkásban és alkalmazottban jelölte meg az ipari magánvállalkozás felső foglalkoztatási határát. Vagyis az összes kis- és középüzemet államosították.

Egyes ágazatokban, mint például a nyomdák vagy gyógyszertárak esetében az alkalmazottak számától függetlenül teljes körű államosítást hajtottak végre.

A valóságos feltételektől egyre jobban elszakadva erőteljes gazdasági nyomást gyakoroltak minden magánvállalkozásra. Bár a kisipar termelő-javító szolgáltatását sem az állam, sem a megindított ipari-szövetkezeti mozgalom nem tudta pótolni.

A 20. század első felében, még 1947–48-ban is a magyar ipari munkásságnak 40 százaléka a kisiparban dolgozott, két év leforgása alatt viszont 60 ezer kisiparos zárta be a műhelyét, és a kisipari munkáslétszám 29 ezerre zsugorodott. Hasonló törekvések érvényesültek

a magán-kiskereskedelem, fuvarozás és háztulajdon sietett felszámolásában is.

Hasonló fordulatot kívántak keresztülvinni falun is. Míg a nyilvános beszédekben és cikkekben kötelességszerűen ismételték, hogy az „önkéntesség és fokozatosság” elvét szem előtt tartva kívánják a parasztságot a szövetkezés útjára vezetni, addig Rákosi Mátyás már 1948 őszén az MDP Központi Vezetősége előtt elmondott, de nyilvánosságra nem hozott beszédében 3-4 évben jelölte meg a mezőgazdaság kollektivizálásának végrehajtási idejét.

2. Sietett iparosítás

1949-ben Mohácson elindul egy újabb kohászati bázis kialakítása. Katonai megfontolásból Dunapentelére telepítik a tervezett vasművet. 1950 januárjában útjára bocsátott ötéves terv hatalmasra méretezett beruházásainak szűkre szabták a határidőt, hogy az év nyarán megállapították: a rövid határidők következtében „a beruházásokat tervdokumentáció (tervek, költségvetések) nélkül kezdik el. A beruházások gyakran „alaposabb vizsgálat nélkül, sokszor az előfeltételek megismerése hiányában kezdődnek meg”. (Országos Tervhivatal belső jelentése.) Az 1950-es építkezések 75 százalékát jellemezte ez a helyzet.

3. Erőltetett beruházások

A gazdaságvezetés egyetlen 5 éves terv időszakában kívánta elérni a történelmi fordulatot: az ország addigi agrár-ipari szerkezetét ipari-agrár szerkezetre változtatni.

A hatalmas mértékű felhalmozásból és beruházásokból egyoldalú és különleges előnyt biztosítottak az iparosításnak. Terv szerint a mezőgazdasági termelés és az életszínvonal 50%-os emelését is

előírták. A mezőgazdaság azonban csak a beruházások 13%-át kapta. Ez arra sem volt elegendő, hogy pótolja azt a tőkekiesést, amit a kötelező mezőgazdasági beszolgáltatás és az önköltség alatt megállapított beszolgáltatási árak okoztak. A mezőgazdaságban megtermelt nemzeti jövedelem nagy hányadát az állam felhalmozási alapjába „szivattyúzták át”. A feszített fejlesztési programok következtében egyre csökkent a fogyasztás rendelkezésére biztosítható árualap, és időnként a kereset korlátozásával kellett kiegyenlíteni a kereslet és kínálat megbomlott egyensúlyát.

A feszített iparosítás mellett korlátozott erőik juthattak az infrastruktúrára (közlekedés, hírközlés, lakás, egészségügy) és az oktatási, illetve kulturális, üzlethálózati, energiahálózati fejlesztésre is.

4. Importhelyettesítő iparfejlesztés

Az ipari beruházások 90%-át a nehézipar fejlesztésére fordították. Azon belül a bányászat és a kohászat az összes ipari beruházás kétharmadát kapta. Magyarországot a „vas és acél országává” akarták fejleszteni (Gerő Ernő). A legfőbb gazdasági értéké az import hazai termeléssel történő pótlása válik, ami másodrendű jelentőségűvé teszi a hazai előállítás költségeit és a gyártmányok műszaki, minőségi szintjét. „...a beruházásokat mindenkor a politikai szempontok szabják meg, és a gazdasági mutatók csak másodlagos szerepet tölthetnek be”. (1951 őszén így fogalmazott a magyar gazdaságvezetés a beruházások hatékonyságát elemezve.)

5. Honvédelmi-katonai célok

A hidegháború 1947–48-tól kiéleződött, 1950–51-től a koreai háború kirobbanásától világháborús fenyegetés is érzékelhető volt. Ennek következtében az 5 éves terv 1949 tavaszi variánsában az

5 évre tervezett polgári beruházások mintegy felét katonai kiadásokra szánták. 1950-ben azonban a honvédelmi kiadások majdnem elérték a polgári beruházások teljes összegét.

Eredmények – ellentmondások

Eredmények:

Megindult az iparosítási áttörés (inotai erőmű, Jászberény gépipara stb.), Magyarország elindult az iparosodás útján. Kialakult a társadalom új szerkezete (kiszélesített magántulajdon, szélsőséges különbségek csökkennek, társadalom egyenlősítő folyamat indul meg).

Ellentmondások

Gazdasági-társadalmi feszültségek

Alapanyag importpótló jellegű iparosítás, egyoldalú önellátó nehéziparosítás

A mezőgazdaság nem utolsó sorban az erőszakosan szorgalmazott kollektivizálás nyomán fejlődésképtelenné vált, és visszaesett. A felhalmozás és a beruházás elégtelensége, a munkaerő tömeges elvándorlása, a földek tömeges műveletlenül hagyása következtében a mezőgazdaság termelési szintje az ötvenes éves közepéig nem emelkedett, mintegy 10%-kal maradt el a háború előtti színvonal mögött. A piacra vitt termékek mennyiségét illetően az elmaradás kerekén 20 százalékot tett ki.

A magánkisipar és kiskereskedelem indokolatlan felszámolása nyomán az infrastruktúráis, szolgáltatási területeken is megrekedés, számos területen hanyatlás vált jellemzővé.

1941 után gyakorlatilag leállt a lakásépítés, és közel másfél évtizedig nem indult újra, s a lakásállomány – természetes és háborús pusztulása következtében – a lakásellátás súlyos társadalmi gondjait halmozta fel.

1953-ra az egy keresőre jutó reálbérek 20%-kal visszaestek. A kötött árrendszer ellenére az árszínvonal mintegy kétszeresére emelkedett.

Talán ennél is súlyosabb hatással járt az úgyszólván minden területen, az alapvető élelmiszerektől az iparcikk és szolgáltatási ellátásig terjedő súlyos, állandó hiány.

Ennek társadalmi következményeit felerősített az a hazug és kezdetleges propaganda, ami mindezen közben az ötéves terv életszínvonal-politikai előirányzatainak teljesítéséről igyekezett szóban és írásban győzködni a lakosságot.

Az első ötéves terv 1953-ra nyilvánvalóan teljesíthetlenné, tarthatatlanná vált. Számos nagy beruházást le kellett állítani, az addig folytatott politikát több területen felül kellett vizsgálni és módosítani.

Berend T. Iván: *Utak és tévutak a gazdaságpolitikában Magyarországon az 1950-es években* (részletek).
História, 1981. 3. sz. 8–12. o.

3. 1951. évi II. törvény az ötéves tervről szóló 1949. évi XXV. törvény módosításáról (Zárórész)

Népünk milliós tömegeiben tudatossá kell válnia annak, hogy a módosított ötéves terv a béke építésének terve, amely közvetlenül szolgálja országunk gyorsabb felemelkedését, az életszínvonal emelését, népgazdaságunk szakadatlan fejlődését, a szocializmus építését.

A módosított ötéves népgazdasági terv sikeres megvalósítása megköveteli, hogy:

még fokozottabban takarékoskodjunk, erősítsük a közvagyon védelmét, szilárdítsuk a tervefegyelmet, összpontosítsuk erőinket a terv döntő feladatainak végrehajtására,

a dolgozók széles tömegei fokozott áldozatkészséggel, öntudatosan és fegyelmezetten dolgozzanak a terv felemelt célkitűzéseinek megvalósításán,

tanúsítsunk még nagyobb éberséget a belső és külső ellenséggel szemben,

hiúsítsuk meg az imperialisták mesterkedéseit,

legyen megbonthatatlan a munkások és parasztok szövetsége, szilárd legyen a munkásosztály és pártja: a Magyar Dolgozók Pártjának vezetése,

még szorosabb és szélesebb gazdasági kapcsolatokat hozunk létre a szocialista Szovjetunióval és a szocializmust építő népi demokráciákkal, minden téren mélyítsük el a baráti együttműködést az imperialistaellenes béketábor legyőzhetetlen vezetőjével, a kommunizmus felé haladó Szovjetunióval, építő munkánk biztosítására, a béke megvédésére.

A MÓDOSÍTOTT ÖTÉVES TERV: A BÉKE TERVE, ÚT A VAS ÉS ACÉL ORSZÁGÁHOZ, A GÉPEK ORSZÁGÁHOZ, AZ ERŐS, JÓMÓDÚ, MŰVELT, SZOCIALISTA MAGYARORSZÁGHOZ!

(<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8380>)

4. Válogatás a Szabad Nép írásaiból

Ünnepi cikk Sztálin 70. születésnapjára

Ő (Sztálin) a magyar történelemnek is a legnagyobb alakja: István király államalapító munkája, a Hunyadiak és a Zrínyiek halált megvető honvédelme, Rákóczi hősi szabadságküzdelme, Kossuth Lajos, 1848–49 dicsőséges forradalma, Petőfi, Ady, József Attila álma, a Tanácsköztársaság roppant kezdeményezése, a magyar kommunisták három évtizedes, vértanúságban gazdag harca – a Szovjet Hadsereg győzelmével győzött... A városunk fölé magasodó Sztálin-szobor azt hirdeti, hogy a hazát szeretni és hűnek lenni a Szov-

jetunióhoz, hazafiasnak lenni és proletár módra nemzetközinek lenni – egyet jelent.

(1949. december 21.)

A terrorista orvoscsoport leleplezése

Ezek a magukat orvosnak nevező szörnyetegek meggyilkolták a szovjet nép és az egész haladó emberiség két kimagasló, nemes alakját, Zsdánov és Scserbakov elvtársakat... A vadállatias gyilkosok Washingtonban vannak. A gyilkos orvosok külföldi kémiszolgálat felbérelt ügynökei voltak. A terrorista csoport résztvevőinek többsége kapcsolatban volt a „Joint” nemzetközi zsidó-burzsóánacionalista szervezettel, amelyet az amerikai kémiszolgálat létesített.

(1953. január 15.)

Miért halad lassan a tiszántúli öntözőrendszer építése?

Menjen csak valaki a lépkedő eszkavátorhoz, rögtön felszólítják: „Igazolja magát!” Se így van rendjén. Őrizni kell a hatalmas, értékes gépet, hogy az ellenség kárt ne tehessen benne. De az már túrhetetlen, hogy az egyik igazoltató, név szerint Nyikon Gábor – hajdúnánási kulák. Vajon hová tették a szemüket a Földkotró Vállalat vezetői, hogy kulákot engedtek az értékes eszkavátorra? S bár erre hónapokkal ezelőtt felhívták a vállalat vezetőinek figyelmét, ők még január közepén sem távolították el a kulákot a lépegető eszkavátorról.

(1953. február 4.)

„Fokozott éberséggel...”

Ahol felrúgják a pártdemokráciát, elfojtják a bírálatot, ahol csalhatatlannak kiáltják ki magukat a vezetők – ott meglazul a kapcsolat a tömegekkel, eltompul az éberség...Soha ilyen szükség nem volt arra, hogy megszívleljük Rákosi elvtárs három éve adott figyelmeztetését: „Fokozott éberséggel kell küzdeni minden pártellenes megnyilatkozás, a párt vonalától való minden elhajlás, minden pártszerűtlenség ellen.

(1953. február 10.)

Az ellenség ideológiai befolyása

Nálunk nem folyik széles körű vita arról, hogy helyes-e a szocialista iparosítás politikája, nyíltan senki sem hangoztatja, hogy nincs szükség a nehézipar gyors fejlesztésére. Sokan azt a következtést vonják le ebből, hogy nincsenek a szocialista iparosítás elvével szemben álló opportunisták nézetek. Ez nem igaz. Minek nevezzük az olyan nézeteket, hogy ’túlfeszítettek a terveink’, vagy ’olyan súlyosak a nehézségek, hogy miattuk lehetetlen túlteljesíteni a tervet’, vagy miért kell úgy rohannunk: ha minőségi munkát követelnek tőlünk, akkor ne kívánjanak olyan nagy mennyiséget? Ezek annak a kispolgárnak a nézetei, aki pánikba esik a nehézségek láttán: aki a maga nyugalmát fontosabbnak tartja az ügy érdekénél. Ezek a nézetek – még ha néha jó szándékú, becsületes emberek hangoztatják is – az ellenség ideológiai befolyását tükrözik, hiszen az ellenség érdeke az, hogy fékezzük az ipar fejlesztésének ütemét, az ellenség igyekszik tudatosan terjeszteni ezt a hangulatot.

(1953. március 15.)

A Szabad Nép újívi programdatai

„Több, szebb és jobb közszükségleti cikk az új esztendőben”

Hazai Fésűsfonó

Nagyobb gyapjútartalmú szövetek

Divat Kötöttáru-gyár

Többféle szín, új szabásminták, jobb minőség

Divat Cipőgyár
„Gazdagabb választék”

Újpesti Asztalos-árugyár
„Tartósabb lesz a típusbútor”

Salgótarjáni Acélárugyár
„Több szeg és drót”

Salgótarjáni Tűzhelygyár
„26 439 tűzhellyel, 18 000 kályhával több”

Budafoki Zománcédenygyár
„Jelentősen nő az edénygyártás”

Háztartási Eszköz és Bádogyár
„Tízszer annyi mérleg, négyszer annyi kávédaráló”
(1954. január 1.)

Megalkuvás nélküli ideológiai harcot kell folytatni

Az 1953-as júniusi KV-határozat pártunk egészében helyes munkáján belül bírálta a helyes politika végrehajtása során elkövetett hibákat. A határozat eltorzítása elkezdődött már az 1953-as júliusi kormánynyilatkozatban, amely a párt egész addigi munkájáról kizárólag mint a hibák sorozatáról beszélt, és különösen a szocialista iparosítást, az első ötéves tervet egészében hibásnak tüntette fel. A március 2–4-i központi vezetőségi ülés különleges jelentősége abban van, hogy nem csupán feltárta a jobboldali veszély tényeit, hanem mindenekelőtt szétzúzta a kispolgári ideológiai befolyás párton belüli szószólóinak antimarxista érveit. Véget vetett a népszerűség-hajhászó demagógiának, a kemény munka nélküli jólét hazug illúziójának, a megnyugvás, az „osztálybéke” hangulatának,

amely minden területen – a párton belül is – aláásni igyekezett a szocializmus építéséhez szükséges öntudatos fegyelmet. ...látnunk kell, hogy másfél éven keresztül csaknem kizárólag a baloldali hibák ellen harcoltunk.

Megalkuvás nélkül, ideológiai harcot kell folytatni a párt politikájától eltérő minden elhajlás ellen, a jelen esetben mindenekelőtt a jobboldali elhajlás ellen...

Következtesen érvényesíteni kell pártunk fő irányvonalát, a szocialista iparosítás politikáját, biztosítva a nehézipar fejlesztésének elsőbbségét a népgazdaságban.

A párt politikájával nemcsak azt kell biztosítani, hogy következetesen javuljon népünk élete, hanem nem kevésbé azt is, hogy népünk szebb, boldogabb életét minden külső és belső veszély ellen megvédjük. Ezért szükséges, hogy pártunk és kormányunk figyelembe véve az *élesedő nemzetközi helyzetet*, nagyobb gondot fordítson a haza védelmére, ez pedig a nehézipar állandó fejlesztése nélkül szintén elképzelhetetlen.

(1955 március 2–4.)

5. Ki ölte meg Pavlik Morozovot, a szovjet úttörők példaképét?

A középkorúnál idősebb nemzedékek tagjai számára még mondhat valamit Pavlik Morozov neve. Az 1932-ben meggyilkolt szovjet pionírt példaképül állították a későbbi évtizedek gyerekei elé szerinte a szocialista világban. De mit is követett el a tragikus véget ért Urál-vidéki fiú? Tulajdonképpen mindössze annyit, hogy véresen komolyan fogta fel a szovjethatalom bármi áron történő megvédését minden ártó szándékkal szemben – úgy, ahogy ezt a bolsevik párt tanította és elvárta.

Pavlik először saját apját jelentette fel. Trofim Morozov falusi tanácselnök volt, s e hivatalával „visszaélve” sajátos menleveleket osztogatott a kulákoknak. Egész pontosan a geraszimovkai községi

tanács körbelyegzőjével ellátott üres lapokat adott el az erőszakos kollektivizálás végrehajtói által első számú közellenségnek kikiáltott, s ennek szellemében is kezelt tehetősebb parasztnak. Ők azután a papírt megfelelően kitöltve jó esetben elmenekülhettek lakóhelyükről. (A falusi lakosság a Szovjetunióban egészen a hetvenes évekig csak külön engedéllyel távozhatott el otthonából.)

A téma ismerői szerint a 14 esztendő Pavlik tettét az is motiválhatta, hogy apja közismerten rabbiátus, erőszakos ember volt, kegyetlenkedett feleségével és gyermekeivel, ivott és nőzött – a család mindentől megszabadult a feljelentést követő gyors bírósági ítélettel: Trofim Morozovot tíz évre Szibériába deportálták. Fia azonban ezek után szinte vérszemet kapott. Feladta a hatóságoknak a búzáat rejtegető szomszédjukat, majd nagynénje férjét „köpte be”, aki megdézsmálta az állami gabonaraktárt, s a zsákmány egy részét Pavlik nagyapjánál dugták el. Az öreg emellett mások ingóságait is rejtegette – a komoly büntetések előrevetették árnyékukat.

Ezek után állítólag a családi tanács halálra ítélte a „spiclit”, s midőn Pavlik kilencéves öccsével, Fjodorral gombát szedni ment az erdőbe, ott mindkettőjüket utolérte a bosszú. Az agyonszurkált pionír kiontott véréért szinte az egész rokonság életével fizetett. A bíróság golyó általi halálra ítélte a „kulákbándát”: a nagybácsit, a nyolcvanéves nagyapát, a nagymamát, az unokatestvért, a keresztapát, de még a Szibériában raboskodó, így az akcióról mit sem tudó apát is. Az ítéleteket haladéktalanul végrehajtották. Egyedül a fiúk édesanyját kímélték meg, sőt Tatyjana Morozovából egyfajta „hős anyát” kreáltak, akit azután körbehurcoltak a Szovjetunióban, s mindenütt mesélnie kellett az iskolásoknak Pavlik életéről és haláláról. Az egyszerű falusi asszony még egy lakást is kapott a Krímben, így nyáron rendszeresen felbukkanhatott az arteki pionírtáborban, eleinte még szavakkal, kora előrehaladtával azután többnyire már csak személyes megjelenésével „lelkesítve” a fiatalokat. Tatyjana Morozova 1983-ban halt meg, élete vége felé már egyre kevésbé volt eldönthető, hogy saját emlékeit ismételteti-e a gyere-

keknek, vagy azt a sablontörténetet, amelyhez az ifjúsági irodalomban bárki hozzáférhetett, s amiről több játékfilm is készült. Pavlik Morozov halála után megkapta az egyes számú pionírigazolványt, amihez fogható megtiszteltetés csak Leninnek jutott: övé volt az egyes számú párttagkönyv.

A Szovjetunió felbomlását követően a területileg illetékes járási hivatal azzal a megkereséssel fordult az orosz főügyészséghez, hogy rendelje el az egykori halálos ítéletek jogszerűségének felülvizsgálatát. Felmerült ugyanis annak eshetősége, hogy Pavlikot (és öccsét, akire később alig vesztegettek szót) nem a gaz rokonság, hanem a belügyminisztérium különleges alakulata tette el láb alól, így kreálva mártírt belőle, és teremtve meg a kulákküldözés eszmei hátterét Szovjetunió-szerte. (Állítólag a becenevét is „hatóságilag” adták neki, a családban Pásának szólították a kis Pavelt.) A főügyészség azonban arra a következtetésre jutott, hogy 1932-ben az Urál megyei bíróság ítélete nem politikai, hanem bűnügyi motívumok alapján született (magyarán közönséges gyermekgyilkosság történt), így nem javasolta a kivégzettek rehabilitálását. Ezzel egyetértett az Oroszországi Föderáció Legfelsőbb Bírósága is.

A szovjetrendszer megszűnése, a kommunizmus bukása elkezdte a Pavlik-mítoszt. Akadtak, akik a szerencsétlen fiút közönséges besúgónak állították be, mások azt is kétségbe kezdték vonni, hogy egyáltalán létezett. Hetven év elteltével azonban megszűnt az egykori dokumentumok titokvédelme, így most nagyobb esély nyílik arra, hogy kiderüljön, mi is történt annak idején az isten háta mögötti Geraszimovkában, amely azután évtizedeken át idegenforgalmilag is szépen profitált a Pavlik Morozov-legendából. Jekatyerinburg és környéke iskolásai és egyetemistái máris hozzáfogtak az archívumok anyagának tanulmányozásához, a múltat kutató Memorial társadalmi szervezet pedig hétezer dollárt kapott a Soros-alapítványtól múzeum létesítésére. A tervek szerint egy év múlva megnyíló intézmény nem csupán Pavlik történetét hivatott hitelesen bemutatni, de

az utókor megismerkedhet itt a harmincas évek erőszakos kolhozosításának történetével, amelynek nyomán milliók élete és sorsa fordult tragédiába.

(NOL • Farkas József György • 2003. szeptember 18.)

A témához kapcsolódó képek (külön mappában)

29. Pavlik Morozov

30. Pavlik Morozov emlékműve

6. Zoja, a Szovjetunió hőse

A második világháború alatt több mint tízezer szovjet állampolgárt tüntettek ki a Szovjetunió hőse címmel – köztük 90 nőt. Az elkövetkező évtizedekben a szovjet állam pénzt és energiát nem kímélve törekedett a hősök emlékének megőrzésére: filmek, könyvek, kiállítások, emlékiratok tömegei voltak hivatottak arra, hogy megőrizzék a háborús hősök kanonizált, hivatalos emlékezetét.

A Szovjetuniót már Lenin a „hősök országának” nyilvánította, így mi sem természetesebb, mint hogy a forradalmi harcok hőseit később a munka hősei váltották fel, akik az 1920-as évek feszített tempójú iparosításában ugyanúgy viselkedtek a munkapad mellett, mint a harcművész: fegyelmezetten, kétely nélkül követték az előírásokat, és emberfeletti teljesítményükért katonai jellegű kitüntetésekben részesültek. A sztahanovistákkal teli ország azt a hivatalos üzenetet sugározta, hogy bárkiből lehet hős, és a hősök földjén mesészerű az élet, mely minden percben valami csodát tartogathat.

1941-től azonban a háború véget vetett az optimizmus és a hősiesség mesterséges kultuszának, s valódi harc kezdődött. A háborúban a propaganda éppen olyan stratégiai szerepet játszott, mint a harcoló katonák: a propagandisták – háborús tudósítók, írók, költők, festők – hivatásszerűen gyártották a hősöket, mint a remény

hivatalos letéteményeseit, akiket példaként állítottak a lakosság elé. A feltűnően hasonló hősi történetek igen kevés elem variációjából álltak össze. A hősök élete a szocialista realizmus szabályait követte, és az elképzelt bolsevik tulajdonságokat sugározta: elszántság, merészség, vakmerőség, valamint hűség a néphez és a párthoz.

A „hivatalos hősök” első csoportjába a történelemkönyvekből is jól ismert katonai vezetők, a nagy stratégák tartoztak, akik nélkül a Szovjetunió nem tudta volna megnyerni a háborút: Tyimosenkó, Rokoszozsukij, Zsukov, és persze elsősorban Sztálin marsall. De a tábornokok és a stratégák mellett sok milliónyi férfi és nő harcolt fegyverrel a hazáért. Közülük került ki a hivatalos hősök második csoportja, olyan „nevesített” közkatona és partizánok, akik a harcművész vagy partizánként bizonyították bátorságukat: Oleg Kosevoj, aki Krasznodonban fiatal barátaival harcolt a megszálló nácik ellen, vagy Alexandr Matrosov, aki saját testével védte a hadállást a rohamozó németektől.

Egy harmadik csoportot alkottak azok, akik hősiességgel viselték a kínzást fogságba kerülésük után, és utolsó lehetőségükkel is hűek maradtak a hazához, ami az orosz nyelvben – nőnemű főnévként – valóban az orosz anyát jelenti. Idetartozik Zoja Koszmozgyemszkaja, a fiatal Komszomol-tag.

A hivatalos életrajzi lexikon szerint Zoja 18 éves volt a háború kitörésekor, és önkéntesen csatlakozott a partizánmozgalomhoz. 1941 novemberében a frontvonal mögé küldték, hogy ott szabotázsakciót hajtson végre a Moszkvához közeledő németek megzavarására. December elején a németek tetten érték Petriszcevo nevű faluban, ahol az istállót akarta rágyújtani az ott éjszakázó német katonákra. Elfogták, megkínózták, de semmilyen információt nem sikerült belőle kiszedni. Végül felakasztották, és ezzel az élettörténettel érdemelte ki 1943 márciusában „a Szovjetunió hőse” címet.

A történetben semmi különleges nincs, százezrek történetek és biztosan történtek is hasonló esetek a Szovjetunió németek által elfoglalt területein. Akkor miért éppen Zoja lett mindenki kedves

hőse, akiről nagy hatású vers és milliók által végigkönnyezett film is született?

A hadi propaganda az 1942. január 25-ei Pravdában szerepeltette először Zoja történetét, Pjotr Lidov cikkében. Ezt hamarosan részletes és élénk leírások követték elfogásáról és kínzása körülményeiről. A cikkekből kirajzolódik Zoja élete, aki árvaként a kommunista és a hagyományos keresztény értékeket egyaránt megtestesíti: hűséges, önfeláldozó, szereti elvtársait, a hazát, és persze a pártot. Édesanyjától – a népmesei elemeknek megfelelően – így vett búcsút: „ne sírj, édesanyám, vagy úgy térek haza, mint egy hős, vagy úgy halok meg, mint egy hős.” A Pravda 1942. február 17-ei számában már maga az édesanya nyilatkozik, aki nagyon büszke bátor és hűséges lányára: „Zoja úgy halt meg, mint egy igazi harcos, kommunista férfi.” A nyilatkozatban természetesen arra buzdította a szovjet népet, hogy álljon bosszút a lány haláláért. A fájdalom és a szomorúság, amit Zoja anyja érzett, nem volt egyedülálló a háborús viszonyok között, az azonban igen, hogy ezek után az anya országos előadókörútra indult: iskolákban és üzemekben tartott előadásokat lánya életéről és hősi haláláról. A hallgatóságban sok anyának lehettek hasonló élményei, és a történet hallgatása közben kibuggyant könnyek nem is mindig Zoját gyászolták.

Szerző: Pető Andrea
(<http://www.mult-kor.hu/rubicon/cikk.php?id=912&ev=1999&szam>)

A témához kapcsolódó kép (külön mappában)
31. Zoja

7. Egy szocialista operett: a Szabad szél

Először az ötvenes években söpört végig rajtunk a Szabad szél, Iszaak Oszipovics Dunajevszkij zeneszerző Sztálin-díjas munkája.

Dunajevszkij (és Vinyikov, Kracht, valamint Tipot) műve a klasszikus operett nyomvonalán halad, s a szokványos szereptípusokat is felvonultatja. Bonvivánként Bosszúálló Márkó lép fel, a híres-hírhedt partizán, aki a kikötőben bujkál, tengerésznek álcázva magát. Szerelme, a primadonna a hajózási vállalatnál dolgozik, s amikor véletlenül elárulja vőlegényét az ellenségnek, gyorsan feleségül menne hozzá (mármint az ellenséghez), így kívánja megmenteni Márkót. Van szubrett, aki takarító személyzet A Hetedik Mennyeországhoz címzett kocsmában, s akad mellé táncos-komikus is, aki leleplezi saját nagybátyját részint mint gonosz kapitalistát, részint mint árulót. Az operett Triesztben játszódik. Tehát az ellenséges Tito-Jugoszláviában lennénk tehát, itt tilos énekelni a Szabad szél dalát, itt lázadoznak a népek a meg nem nevezett zsarnok ellen, itt bukkannak fel titokzatos fegyverszállítmányok. (Stuber Andrea nyomán)

8. Ünnepek

Nemzeti és állami ünnepek

Április 4. (nemzeti ünnep)

1950. 10. sz. törvényerejű rendelet:

„A legdöntőbb fordulat Magyarország ezeréves történetében... a dicsőséges Szovjet hadsereg kiűzte országunk területéről a német fasiszták és magyar csatlósaiak utolsó hordáit...” (1. §)

„A magyar nép soha el nem múló hálájának, forró szeretetének, a baráti és szövetséges hűségnek az ünnepe, felszabadítója, példaképe, függetlenségének oltalmazója, a béke legfőbb őre... A Szovjetunió, a dicsőséges Szovjet hadsereg népünk és a haladó emberiség tanítója s igaz barátja, a nagy Sztálin iránt.” (2. §)

„A megbonthatatlan szovjet–magyar barátság napja.”

A szovjet zóna minden országában ünnep volt az ország felszabadításának napja és november 7. is.

(*História*, 1992/10. 30. o.)

Augusztus 20. (nemzeti ünnep)

1949. augusztus 20-án lépett hatályba a Magyar Népköztársaság alkotmánya. Indoklás az 1950. évi 1. sz. törvényerejű rendeletről:

„Az alkotmány fejezi ki és rögzíti azoknak az alapvető gazdasági és társadalmi változásoknak eredményeit, amelyeket országunk a nagy Szovjetunió fegyveres ereje által történt felszabadítása óta elért, és az Alkotmány jelöli ki továbbfejlődésünk irányát is a szocializmus felé vezető úton.”

(*História*, 1992/10. 30. o.)

November 7. (állami ünnep)

Az 1955. 37. sz. törvényerejű rendeletről:

„A világtörténelem legnagyobb fordulópontja.” A NOSZF először hozott létre olyan államot, „amely megszüntette az ember ember általi kizsákmányolását”. A Szovjetunió „a világ népeinek reménysege, támasza és példaképe a békéért, a függetlenségért, a szocializmusért vívott küzdelemben.” November 7. „a győzelmes szocializmus, a dolgozók nemzetközi szolidaritása, a Szovjetunió iránt érzett hála ünnepe.”

(*História*, 1992/10. 30. o.)

A régi ünnepek sorsa

Újév

Marad.

Húsvét

Eltűnik az egyházi jellege. 1953-ban eltörlik a hétfői munkaszünetet.

A következő évben visszaállítják. 1955-ben aztán ismét eltörlik.

Karácsony

A második nappal ugyanaz történik, mint Húsvét esetében.

Pünkösd

Utoljára 1952-ben kétnapos ünnep. 1953-ban még pirosbetűs, de csak a vasárnap. 1954-től eltűnik a hivatalos ünnepek sorából.

Május 1.

Mozgalmi ünnepből állami ünneppé válik.

Március 15.

1951 után eltörlik mint munkaszüneti napot.

(*História*, 1992/10. 30–31. o.)

A témához kapcsolódó képek (külön mappában)

32. Ék Sándor képe a felszabadulásról

33. Augusztus 20-ai plakát

34. Augusztus 20-ai plakát

9. Plakátok

1951. december 10.

Felmérés: Milyen plakátok találhatók ezen a napon Budapest utcáin?

Az eredmény nem volt megnyugtató – túlságosan kevésnek találták a politikai plakátokat. Ezután célul tűzték ki az utcakép átalakítását, amelynek során a szovjet példát tekintették irányadónak. Az SZKP KB 1948 novemberében kiadott határozata hangsúlyozta a plakátoknak, mint hatékony agitációs eszköznek a rendkívüli fontosságát.

A plakátnak „az aktuális politikai és építő megmozdulásokba kell bekapcsolódnia”. Legfontosabb feladata, hogy „hazafiságra, a kommunizmus ügye, Lenin-Sztálin pártjának ügye iránti odaadásra nevelje a tömegeket, ... meg kell mutatnia a bolsevik párt vezető

szerepét, világos és közérthető, a szovjet nép erejéről és hatalmáról beszélő alakokat kell alkotnia, alakokat, amelyek a haza iránti aktív szeretetre nevelnek.”

A Szovjetunióból mintaplakátok érkeztek.

1949–55 között nem volt központi plakátkiadás, de több ezer plakát készült.

Az aktuális eseményekre megrendelt plakátok középpontjában a „megelégedett dolgozó ember” típusa áll.

1953-ra az a plakáttípus vált uralkodóvá, amelyik már inkább falijújságnak tekinthető: a párt és az ország eredményeit hirdeti, illetve a hétköznapi élet új szabályait fogalmazza meg.

Példák:

És Sztálin útmutatásával építi a magyar nép a szocializmust (1949)
Előre a szovjet sztahanovisták példája nyomán, magasabb termelékenységéért, ötéves tervünk győzelméért! (1950)

A Szakszervezeti Világszövetség erős fegyver a békéért (1950)

Mit nyújt az ötéves terv (1950)

Ne felejtse el soha a múltat, ha a jövőt építed! (1951)

A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé (1952)

(*História*, 1987. 5–6. melléklet)

Demeter Zsuzsanna: *Plakátok Magyarországon, 1949–1956*

10. Sztálin kultusza

Ünnepség Sztálin 70. születésnapjára (1949. december 21.)

Gerő Ernő: „mert a Szovjetunió Sztálin, mert a béke: Sztálin.”

Dobi István: A legelső magyar Ember Rákosi Mátyás.

Gerő Ernő: „hazánk minden igaz fia érzi, tudja: Rákosi és a Párt – egy! Rákosi és a magyaxar munkásosztály – egy! ... ez az út, amelyen Rákosi elvtárs vezet minket – Sztálin útja.”

Sztálin harcos élete – kiállítás 1949-ben (70 éves)

Rákosi harcos élete – kiállítás 1952-ben (60 éves)

Dicsőítő rigmusok:

Éljen Sztálin nagy vezérünk

Szabadságot hozott nekünk,

Rákosi a mi vezérünk,

Ezért boldog egész népünk.

Senkivel sem cserélünk,

Rákosi a vezérünk.

Osztják a földet,

Hullanak a fürge csapások a megyekarókra

Ki adja a földet?

– Sztálin adja, Rákosi osztja

(*Irodalmi Újság*, 1952)

Sztálin út és Sztálin-szobor Budapesten

(események és költségek)

1949. december 20. A FŐVÁROS Törvényhatósági Bizottságának határozata:

Bp. legnagyobb útja viselje Sztálin nevét,

Sztálin generalisszimuszról készüljön méltó emlékmű

Pályázat kiírása	öt méter magas, szabadon választható nemes anyagból, végső döntés: márvány és bronz, 5-6 méteres
A hely kijelölése	Szóba jöttek: Milleniumi emlékmű helye, Kossuth tér, Köztársaság tér
Meghívásos pályázat	30 szobrász, határidő: 1950 december 15. – nyertes: Mikus Sándor

„Mióta a szoborpályázat kiírásra került, éjjel-nappal csak ezzel a témával foglalkoztam. Sokszor éjszaka is felgyújtottam a villanyt, és lerajzoltam Sztálin alakját, amint őt behunyt szemmel magam előtt láttam. Belém rögződtek arcvonásai, kézmozdulatai, testtartása. A Lenin életéről szóló filmben percekig látható Sztálin. Ezt a filmet sokszor megnéztem, és nagyon megfogott ennek a nagy embernek rendkívüli közvetlensége. Megnéztem a Sztálingrádi csata és a Berlin eleste című filmeket is, amelyekben művészek keltik életre Sztálin alakját. Sztálin szobra 9 méter magas csiszolt vörösgránit talpazaton fog állni. Maga az alak 6 méter magas lesz és bronzba öntik. – nyilatkozott a „legboldogabb magyar szobrászművész”.

Kiadások:

A pályázatra érkező valamennyi mű alkotója 3000 Ft részvételi díjat kapott – 78 000 Ft

Négy kiválasztott „legjobb” szobrász 5000 Ft részvételi díjat, a három

Helyezett 3-3000 Ft jutalmat kap.....29 000 Ft

Fészer és a szobor gipsznagyítása 102 165 Ft

Bronzba öntés690 000 Ft

Térrendezés..... 5 000 000 Ft

A talpazat felépítése1 459 446 Ft

A szobor megvilágítása	210 000 Ft
Dombormű kifaragása	480 000 Ft
A művész honorárium.....	200 000 Ft

Pótó János: *Egy szimbólum születése*. História, 1987. 5–6. sz.

A Sztálin-szobor története

A negyvenes évek végén az ország kommunista vezetése nagyszabású vállalkozásra szánta el magát: szobrot kell állítani Magyarországon felszabadítójának, a nemzetközi munkásmozgalom első számú vezetőjének, Joszif Visszarionovics Sztálinnak. Akkor már a Szovjetunió és a szocialista blokkországok számos városában emeltek szobrot a generalisszimuszoknak.

1949. december 20-án, Sztálin 70. születésnapjának előestéjén Budapest Törvényhatósági Bizottságának a kormány tagjai jelenlétében lefolyt díszközgyűlése „viharos lelkesedéssel” elhatározta, hogy „1. Budapest legszebb útját, az Andrássy utat Joszif Visszarionovics Sztálin generalisszimuszról, az egész haladó és békére törekvő lángeszű vezérével Sztálin útnak nevezi el; 2. Sztálin generalisszimuszról művészi kivitelben és méretben méltó emlékművet készíttet és állíttat fel fővárosunk erre legméltóbb és legalkalmasabb helyén, a határozati javaslat elfogadásától számított egy éven belül”.

A 25 szobrásznak kiküldött belső pályázatban meghatározták a szobor anyagát – bronz vagy márvány – és méretét (5–6 méter magasság), de a szobor helyét illetően még nem jutottak egyességre a döntéshozók. A felkért szakmai testületek a Vilma királynő út (ma: Városligeti fasor) torkolatával szemben, a Városliget szélét tartották legmegfelelőbbnek: „...úgyiszlólván minden előnnyel rendelkezik. Munkáskerületben fekszik, ahol hétköznap és ünnepnapokon is a dolgozók tízezrei fordulnak meg. A terület ünnepek alkalmával több százezer ember befogadására alkalmas, jó felvonulási utakkal rendelkezik [...] A tér nagysága ellenére olyan, hogy egy kb. 10 m magas szobor igen jól betölti.”

A beérkezett pályaművekből azokat díjazta a politikusokból és művészekből álló zsűri, amelyek leginkább emlékeztettek a szovjet propagandában megjelenített derűs, ugyanakkor célratörő Sztálin-képre. A két forduló pályázatát lezárulását követően a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Titkársága 1950. december 21-én, Sztálin születésnapján tette közzé döntését: a szobor elkészítésével Mikus Sándort bízzák meg.

A szobor helyének pontos megállapításának halogatása és a szükséges területrendezés újabb hónapokig hátráltatta a kivitelezést. A politikusok végül 1951 nyarán úgy határoztak, hogy 360 méter hosszan (gyakorlatilag a Hősök terétől az Ajtósi Dürer sorig) 85 méternyire szélesítik ki a Dózsa György utat, a szobrot pedig a Gorkij fasorral (volt Vilma királynő útja) szemközt, a Dózsa György út járdaszegélyétől 75 méterre helyezik el. A Titkárság döntésre jutott a monumentális szobor talapzatát képező dísztribün esztétikai jellemeivel kapcsolatos kérdésekben, és külön kitért a Városliget szélén álló, a jövőben a felvonulási területre eső épületek elbontására is: *„Kossa elvtárs közölje a városligeti templom egyházi vezetőivel, hogy lebontják a templomot.”*

A diktatórikus döntést követően néhány hónapon belül lebontották a villamos végállomást, a Regnum Marianum templomot és a Városligeti Színházat. (...)

Mivel a főalak magassága az eredeti 6 méterről időközben 8 méterre növekedett, külön fészert kellett építtetni, mert Budapesten nem volt akkora műterem, ahol ilyen magas szobor elfért volna. A 65 mázsás bronzszoborba beolvasztottak több, régebben készült, 1945 után eltávolított köztéri alkotás (Tisza István-, Andrássy Gyula-, Darányi Ignác-szobor) anyagát.

1956

A százezres, időnként milliós felvonulások évei után a forradalom kitörése napján, 1956. október 23-án ismét tömegek lepték el a teret – ezúttal spontán módon. A népharag a gyűlölt vezér bronzmása ellen irányult. A szobordöntés ötlete jellemző módon nemcsak az

egybegyűlteken, hanem az egyetemisták fejében is megfogalmazódott: a Műszaki Egyetem aulájában október 22-én tartott diákgyűlés határozatának 13. pontja is a bálványdöntésre szólít fel: *„Követeljük, hogy a sztálini zsarnokság és politikai elnyomás jelképét, a Sztálin-szobrot a leggyorsabban döntse le, és helyébe az 1848–49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek.”*

A szobor nyakába drótköteleket akasztottak, és erőgépekkel próbálták elválasztani a talapzatától. A sikertelen kísérletek után a munkások lángvágókkal estek a bronzszobornak, majd a ledöntött „tetemet” egészen a Blaha Lujza tér környékéig vonszolták, ahol rövid időn belül szétszedték, és darabjait hazavitték az emberek. Csupán a hatalmas csizmák meredtek eredeti helyükön az égnek, a látványtól vezérelve a pestiek „Csizma térként” emlegették a megüresedett területet. Már a forradalom napjaiban felmerült a Regnum Marianum újra felépítése, azonban a forradalom leverése után a téma lekerült a napirendről, és az 1989–90-es rendszerváltás után sem valósult meg.

(http://www.unnep.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=265&Itemid=41)

11. Rákosi beszédeiről

Aki Rákosi beszédeit hallgatta és később azok szövegét is elolvasta, annak azon nyomban feltűnhetett ezeknek a beszédeknek a szürkesége és közérthetősége, valamint igen alacsony elméleti színvonal. A száraz mondanivalót és az elméleti fejtegetéseket Rákosi gyakran helyettesítette, illetőleg fűszerezte-ízesítette közmondásokkal, jelszavakkal és szállóigéknek szánt magvas kijelentésekkel, amelyeknek kimondottan tömeghatású funkciójuk volt.

„A kár haszonnal jár...”, „A lányomnak mondom, menyem is értsen belőle...”, „Éhes disznó makkal álmodik...” „A fejtől búzlik a hal.” Megnyugtatunk mindenkit, akinek nincs vaj a fején...” „Kutyából

nem lesz szalonna...” Eltávolítottunk az útból mindenkit, aki homokot szór a gépezetbe.” „Az ördög nem alszik, az ellenség újrakezdi...”, „A meséből tudjuk, hogy eddig minden sárkányt előbb vagy utóbb elpusztítottak...”

Bizonyára vannak, akik emlékeznek azokra a jelszavakra, illetőleg jelszószerű kijelentésekre, amint amilyen az „Országunk nem rés, hanem erős bástya a béke frontján”, vagy a „Tiéd az ország, magadnak építéd”.

Rákosi a DISZ alakuló kongresszusán fogalmazta meg az aranytojást tojó tyúkról szóló – hírhedtté vált eszmefuttatását: „Ha nem tartunk mértéket, akkor mint rántott csirkét megesszük azt a tyúkot, amely jövőre aranytojást tojna, és ötéves tervünk gyárait, üzemait, kultúrházait már az idén csemegevaj és borjúsült formájában elfogyasztanánk.”

Néhány évvel később a kuláklista eltörlésével kapcsolatos nem kevésbé hírhedt véleményét így fogalmazta meg: „De a kulák kulák maradt, listával vagy lista nélkül”.

Megjelent: Balogh Gyula: *Politikus a koalícióban.*

Találkozásaim Rákosi Mátyással. História, 1992. 3. sz. 10. o.

12. Mozgalmi dalok

Internacionálé

Föl, föl, ti rabjai a földnek,
Föl, föl, te éhes proletár!
A győzelem napjai jönnek,
Rabságodnak vége már.
A múltat végképp eltörölni
Rabszolga-had indulj velünk!

A föld fog sarkából kidőlni,
Semmik vagyunk, s minden leszünk!
Ez a harc lesz a végső,
Csak összefogni hát,
És nemzetközivé lesz
Holnapra a világ.
Védelmező nincsen felettünk,
se isten nem véd, sem király:
A közjó alkotói lettünk –
hát vesszen el, ki ellenáll!
Pusztuljon ez a rablóbanda,
a rabságból elég nekünk.
A lángot szítsuk, rajta, rajta!
A vas meleg, hát ráverünk.
Ez a harc lesz a végső,
csak összefogni hát!
és nemzetközivé lesz
holnapra a világ!
A gazdagoknak kedve-kénye
erőnkől szívja ki a vért,
csaló az államok törvénye,
mert minden bajt szegényre mért.
Kínlődás most a munka bére,
de már ebből elég, elég!
Szerszámot hát az úri kézbe
s ide a jognak a felét!
Ez a harc lesz a végső,
csak összefogni hát!
és nemzetközivé lesz
holnapra a világ!
Mi milliók, mi munka népe,
mi alkotunk a földtekén,
mienk lesz még pompája, fénye

s a munka nem lehet szegény.
 A tőke még a húsunk marja,
 de már a gyáva had remeg –
 kelőben már a munka napja
 s ragyogni fog a föld felett.
 Ez a harc lesz a végső
 csak összefogni hát!
 és nemzetközivé lesz
 holnapra a világ!

DIVSZ induló

(DIVSZ: Demokratikus Ifjúsági Világszövetség)

Egy a jelszónk, a béke, harcba boldog jövőért megyünk,
 Egy nagy cél érdekében tör előre ifjú seregünk.
 Bárhol is van hazája, bármely ég néz le rája,
 Küzdő korunknak új nemzedéke mind itt halad velünk

Földön, égen zeng az új dal: Ifjúság! Ifjúság! Ifjúság!
 Milliányi szív dobogja ritmusát, ritmusát, ritmusát.
 Nincs oly erő, mely legyőzné, ki a népért küzd,
 És dalolja a jövőnek himnuszát: Ifjúság! Ifjúság!

Tegnap tankok robogtak, harcok szülték az egység dalát
 Vére omlott ki soknak, ki ügyünkért kiállt, hú barát
 Gyertek mind háborúba, ránk vár a harc és a munka
 Egy szebb világot épít kezünk ma, föl tette, dalra hát!

Földön, égen zeng az új dal: Ifjúság! Ifjúság! Ifjúság!
 Milliányi szív dobogja ritmusát, ritmusát, ritmusát.
 Nincs oly erő, mely legyőzné azt, ki a népért küzd,
 És dalolja a jövőnek himnuszát: Ifjúság! Ifjúság!

Szíveink dobbanása visz világgá egy új eskü-szót
 Boldog föld népe lássa, tartsa vállon a tűzlobogót
 Gyilkos, új háborúra hív a föld népe újra
 Ifjú sereg, te véd meg a békét, s űzd el a támadót!

Földön, égen zeng az új dal: Ifjúság! Ifjúság! Ifjúság!
 Milliányi szív dobogja ritmusát, ritmusát, ritmusát.
 Nincs oly erő mely legyőzné, ki a népért küzd,
 És dalolja a jövőnek himnuszát: Ifjúság! Ifjúság!

13. Karikatúrák

Karikatúrák aláírásai a Ludas Matyi című satirikus hetilapból
 (Képaláírás, 1951. október 4.):

A GYAPOT ÉNEKEL

Kicsi vagyok én,
 Majd megnövök én
 Ha a szovjet agrármódszert eltanulom én.

(Képaláírás, 1950. február 2.):

SZTAHANOVISTA az üzemi bálban

- Jön táncolni, Ilonka?
- Jövök, de nehogy ezernégyszáz fordulatot csináljon velem is,
 mint a gépével, mert szédülős vagyok.

(Képaláírás, 1951. március 8.):

A KONGRESSZUSI KÜLDÖTT HAZATÉR

- Mit üzen édesapánk Pestről?

- Azt, hogy öt év alatt 11 milliárdot kap a mezőgazdaság!
- De hiszen azt Rákosi elvtárs mondta!
- Igen. Ő mindannyiunk édesapja.

Képaláírás 1950. július 21.

BELSŐ ELLENSÉG ÜDVÖZLET A SELEJTGYÁRTÓNAK

A szivarozó, cilinderes „kapitalista” a munkapadnál álló „selejtgyártó” munkásnak:

- Brávó, fiatal barátom. A gyáramat ugyan államosították, de maga
- még mindig nekem dolgozik.

14. Olvasói levél

Nehéz Nováról lapot küldeni egy menyasszonynak.

Levelezőlapot akartam küldeni menyasszonyomnak Nováról. A községben több helyen akartam lapot vásárolni, de mindenütt csak olyat tettem elém, amelynek bal felső sarkában egy bika fénykép volt. A levelezőlapokon látható hatalmas bika alá ezt nyomtatták: „Szarvasmarha-tenyésztésünkben a jobb tejelő és nagy húshozamú magyar tarkát nemesítjük tovább.” Szerintem az állattenyésztést nem ilyen levelezőlapokon kellene népszerűsíteni. És ha már erre a furcsa népszerűsítésre szükség van, akkor küldjenek minden községbe bikanélküli lapokat is. Ha ezt megtennék, akkor mások nem járnának úgy, mint én. Ugyanis más képeslap hiányában ilyen lapon írtam Budapesten lakó menyasszonyomnak. Mondanom sem kell, hogy megbotránkozott és megsértődött. Komoly családi botrány lett a levelezőlap elküldéséből.

Mellékelten küldöm a bikát, illetve a levelezőlapot. Ebből minden olvasó láthatja, hogy milyen lapot nem tanácsos menyasszonyának küldeni.

Fodor József, Nova (*História*, 1981. 3. sz.)